

Közép-Európa újratöltve II. - Szlovákia és Csehország Eastern Europe reloaded - part II. Slovakia and Czech Republic

Dr. Benedek Márta¹

Absztrakt:

A tanulmány első része, mely Ausztriát és Lengyelországot mutatta be, a 65 éves Boda József tiszteletére kiadott kötetben² jelent meg. A jelenlegi írás az abban bemutatott regionális keretrendszer másik két országát, Szlovákiát és Csehországot tárgyalja.

Kulcsszavak: külpolitika, együttműködés, regionális érdekazonosság

Abstract:

The first part of the study, which introduced Austria and Poland, was published in the volume of the 65th anniversary of József Boda. The current paper discusses the other two countries of the regional framework, Slovakia and the Czech Republic.

Keywords: foreign policy, cooperation, regional identity

¹ ORCID 0000-0001-8028-0564

² DOBÁK Imre, HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom: ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 111-124. old.

Bevezetés

Magyarország külpolitika prioritásai a 2015-ös migráns válság óta jól látható módon a közép-európai térség irányába erősödnek. A regionális érdekezésség a jelentkező kihívások okán egyre nyilvánvalóbbá válik. Jelen tanulmányban Szlovákia és Csehország kül- és biztonságpolitikájában 2018-ban bekövetkezett változásokat kívánom bemutatni, melyek alapjai belpolitikai történések voltak. Mindkét országban új politikai konstelláció állt fel, mely egyenlőre helyét keresi a regionális és az Uniót érintő politikában is.

A két ország külpolitikájukban jól láthatóan megjelent a külső környezetből érkező kihívásokra adandó válaszkérés, amelyek közül kiemelkedik az Európa keleti határain fokozódó instabilitás, a terrorizmus és az ezekkel összefüggő gazdasági, társadalmi krízisek, a háborús műveletek és az általuk kiváltott migrációs hullám. Hasonló súlyos tényező az EU-n belül egyre gyakrabban elhangzó kétsebességes Európa-koncepció, ami vélhetően tovább mélyíti az ellentéteket a keleti és nyugati tagországok között, valamint a Brexit. Az EU szervezetrendszerének reformja pedig közvetlenül kapcsolódik az Unió nemzetközi szerepvállalásának jövőbeli lehetőségeihez.

Szlovákia

2016. március 23-án immár harmadjára került kormányra Robert Fico, aki kül- és biztonságpolitikai elképzeléseiben megerősítette az ország EU iránti elkötelezettségét és az atlanti külpolitikai orientáció folytonosságát. Ezen elvek mentén hirdette meg politikáját, Peter Pellegrini is, aki 2018. március 22-én került a miniszterelnöki pozícióba. Nem nyújtott be új kormányprogramot az idő rövidségére hivatkozva, hanem teljes mértékben átvette a Fico által megfogalmazottat.

„A negatív külső környezeti hatásokra történő rugalmas reagálás”³ elnevezésű pont tartalmazza a kormány konkrét külpolitikai elképzeléseit. A külső környezet fejlődési tendenciái befolyásolják Szlovákia társadalmi fejlődését – hangzik az indoklás – amely számos társadalmi, gazdasági, környezeti és biztonsági jellegű folyamat által kerül meghatározásra. Ezen globális, európai és regionális szinten zajló hatások határozzák meg, a külpolitika prioritásai, melyek pozitív, de akár negatív hatással is lehetnek az országra.⁴

³ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. (A Szlovák Köztársaság kormányának programja) <http://www.vlada.gov.sk/data/files/7179.pdf> (Letöltve: 2018.05.08.)

⁴ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. 4-9. old.

a) Stabil és virágzó EU fejlődése

Az Európai Unió képviseli az alapvető keretet, melyben érvényesülnek az ország legfontosabb érdekei. A kormány ezért erősíteni kívánja az ország helyzetét, az EU hiteles, elismert tagjaként. Pozsony a közös megoldásokra és a szabályok tiszteletben tartására helyezve a hangsúlyt, hozzá kíván járulni az Unió előtt álló legfontosabb kihívások kezeléséhez, mivel az ország és az EU dinamikus gazdasági fejlődése elválaszthatatlanul összekapcsolódik egymással. A kormány ezért a meglévő szerződések tekintetében az intézményi egyensúly megőrzésére fog törekedni, ugyanakkor elő kívánja mozdítani a nemzeti parlamentek státuszának megerősítését.

Pozsony kulcsfontosságúnak tartja továbbá azon intézkedések támogatását, amelyek hozzájárulnak az EU külső határai és a schengeni térség erőteljesebb védelméhez. A szlovák kormány készen áll a migrációs válságra irányuló konstruktív megoldások támogatására, de azt az egyes tagországok sajátosságainak és lehetőségeinek figyelembevételével képzeli el. Támogatni kívánja a közös belső piac megerősítését, illetve az olyan közös kezdeményezéseket, mint az energetikai unió vagy az egységes digitális piac, mindezt a négy szabadságelv maradéktalan érvényesülésével. A kormány konstruktív módon közelíti meg az euróövezet kérdését, valamint az Európai Unió fenntarthatóságára és stabilitására irányuló tárgyalásokat, és olyan kompromisszumos megoldást keres, amely minden fél számára elfogadható. Az új szlovák kormány EU szomszédság politikájának szellemében támogatni fogja a keleti partnerség országait a demokratizálódás, a reform és az átalakulás érdekében. Tekintettel a biztonsági kontextusra, megfelelő figyelmet kíván fordítani az EU szomszédsági politikájának déli pillérére is. A kormányprogram ezen pont alá sorolja a V4 országaival való együttműködést, melyet a 2017 februárjában kiadott miniszteri jelentésben a kül- és Európa politikai feladatok végrehajtása elnevezésű dokumentumban az Slavkovi Háromszög⁵ együttműködéssel is kiegészít.⁶

⁵ Slavkovi Háromszög (S3): háromoldalú együttműködés Csehország, Ausztria és Szlovákia között. A csoport tevékenysége az infrastrukturális, közlekedési és energiabiztonsági kérdésekre, a határokon átnyúló kapcsolatokra, az oktatás korszerűsítésére, az európai integráció társadalmi dimenzióira, valamint az EU szomszédsági kapcsolataira terjed ki.

⁶ Správa o plnení úloh zahraničnej a európskej politiky SR v roku 2017 a jej zameranie na rok 2018. <https://www.mzv.sk/documents/10182/2686701/2017+Spr%C3%A1va+o+plnen%C3%AD+%C3%BAloh+zah-rani%C4%8Dnej+a+eur%C3%B3pskej+politiky+SR+v+roku+2017+a+jej+zameranie+na+rok+2018> (Letöltve: 2018.05.11.)

b) Multilaterális együttműködések

A szlovák kormány nemzetközi aktivitását a nemzetközi jog és az európai civilizációs értékek alapján kívánja megvalósítani. Ez a fajta megközelítés, fontos dimenziójává kell váljon az ország nemzetközi kapcsolatainak, különösen a konfliktus megelőzésben és a nemzetközi válságkezelési műveletekben, az emberi jogok védelmében és a nők jogainak biztosításban, valamint a terrorizmus és az extrémizmus elleni küzdelemben. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) kapcsán a szlovák kormány támogatja külügyminiszterének elnökké választását valamint az Agenda 2030 végrehajtását. Jelentős hangsúlyt fektet továbbá arra, hogy minél több szlovák szakemberek töltsön be valamilyen pozíciót nemzetközi szervezetben. Pozsony aktívan fog dolgozni azon, hogy az ország a 2028-2029 közötti időszakban elnyerje az ENSZ Biztonsági Tanács nem állandó tagságát. Szlovákia Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), ENSZ és EU és tagságával összhangban kész évente emelni a fejlesztési támogatás forrásait.

c) A külföldön élő állampolgárok támogatása

A kérdéskör a külpolitikai koncepció egyik kiemelt elemévé vált; a diplomácia része, egy szolgáltatás, amit az állampolgár természetesnek kell tartson. A kormány három szegmensben kívánja ezen tevékenységét megerősíteni. Hatékonyan kívánja elősegíteni a Szlovákiába visszatérő állampolgárok társadalmi, gazdasági és szociális beilleszkedését, másrészt a konzuli szolgálat eredményesebb működését és az állampolgárok védelmének biztosítását ígéri, mely ezen szolgáltatás modernizálásával jár. Harmadrészt kiemelten kezeli a határon túli szlovákok érdekeit.

d) Szlovákia hatékony „eladása” külföldön, különösen a modern, öntudatos állam képezésének erősítése

A néhány éve megkezdett ilyen irányú propagandát, a kormány eredményesnek értékelte, különösen a „ Szlovákia, mint védjegy” bevezetését, így ezen törekvés további folytatását irányozta elő. Ehhez kapcsolódóan támogatja a kreatív és széles spektrumú kulturális és nyilvános diplomáciai tevékenységeket is.

e) Modern, professzionális külügyi szolgálat létrehozása

A pozsonyi kabinet célja, hogy az apparátus rugalmasan reagáljon a globális fejlődés által kiváltott dinamikus változásokra és a hatékony külügyi szolgálat új igényére a szakmaiság továbbfejlesztésével. Ennek egyik legfontosabb eleme az állami és nem állami szereplők közös feladatainak koordinálása külföldön.

f) Biztonság- és védelempolitika

E tekintetében északi szomszédunk számára kulcsfontosságú tényező a NATO kollektív védelmi rendszere és az EU közös biztonság- és védelempolitikája. Szlovákia mindkét szervezet erejének és hitelességének növelésén fog dolgozni. A NATO-n belül elő kívánja mozdítani a kollektív védelem és elrettentés elsődlegességét, miközben meg kívánja őrizni a szervezet rugalmasságát más alapvető feladatok teljesítésével kapcsolatban. Az EU közös biztonság- és védelempolitikája kapcsán Pozsony célja, hogy növelje az EU válságkezelésének hatékonyságát és elmélyítse a tagállamok együttműködését polgári és katonai képességeik fejlesztésében, mindezt megfeleltetve a Globális stratégiában foglaltaknak. Fico következetesen támogatja az Európai Unió külső határainak védelmével kapcsolatos politikai döntéseket és elkötelezett a schengeni térség biztonságának növelése iránt.

A kormány továbbá ígértet tesz a biztonság- és védelempolitikai alapelvek megújítására és a kor kihívásaihoz igazítására a NATO és EU iránymutatások alapján, ahogy az Integrált Védelmi Rendszer hatékonyságának javítására, illetve e rendszer elemeinek az önkéntes szervezetekkel (különösen önkéntes tűzoltókkal) való hatékonyabb együttműködésére.

A nemzetbiztonsági szolgálatok kapcsán Szlovákia kész új jogi és szervezeti átalakításokra, melyek egyrészt biztosítják feladataik leghatékonyabb ellátását, főleg a terrorizmus elleni küzdelemben, illetve a nemzetközi együttműködések terén, kiemelten a NATO-tagországok esetében, másrészt tartalmazzák tevékenységük hatékony ellenőrzési rendszerét.

Pozsony kiemelt jelentőséget tulajdonít a gazdasági bizottságságnak, valamint az energia biztonság kérdésének, melyek stratégiai prioritást élveznek. A szlovák kormány továbbra is támogatni fogja az energiahordozók meglévő szállítási útvonalainak fenntartását, miközben elő kívánja segíteni az energiahordozók diverzifikációját és a szomszédos országokkal folytatott energiahálózatok integrálását.

g) Gazdaságdiplomácia

Miután Szlovákia egy kicsi, nyitott gazdasággal rendelkező, exportorientált ország, kulcsfontosságú számára egy átfogó gazdaságdiplomáciai koncepció megléte. A kormány aktívan részt kíván venni a közös álláspontok kialakításában, melyet az Európai Bizottság képvisel a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) és a harmadik országok vonatkozásában, annak érdekében, hogy elősegítse a szlovák termelők export ágazatokban és a hazai piac védelmét.

A kormány külpolitikájának értékelése A Belpolitikai események tükrébe

A kormányzati ciklus kiemelt eseménye volt az ország első EU-elnöksége 2016 második felében, melyet a Brexit szavazás árnyékolta némileg be. Fico az elnökséget egyértelmű külpolitikai sikerként könyvelte el, mely jól láthatóan pro-európai nézőpontváltással is járt a korábban az EU-ról több alkalommal szkeptikusan nyilatkozó miniszterelnöknél. Ekkorra datálható a Visegrádi szövetségen belüli első jelentősebb törésvonal kialakulása is. Ennek további eleme a kötelező betelepítési kvóta kapcsán indított kötelezettségszegési eljárás volt, melyet Brüsszel csak Magyarország, Lengyelország és Csehország ellen indított meg.⁷

Fico meggyőződésévé vált, hogy Szlovákia a közép-európai régióban egyetlen pro-európai szigetté vált,⁸ melyet azonban belső feszültségek terheltek. A kormányon lévő Smer–SNS–Híd–Most koalíció helyzete megingott, melyben jelentős szerepe volt a 2017 augusztusában kirobbant EU-s alapok körüli botránynak, a korrupció elburjánzásának és ehhez kapcsolódóan az igazságszolgáltatás gyenge hatékonyságának, mely végül a koalíciós szerződés 2017. szeptember 1-jei felmondásához és az oktatásügyi- és sportminiszter menesztéséhez vezetett. Hasonló belpolitikai fiaskó volt a megyei választások kudarca, amire sem Fico sem a pártja nem volt felkészülve. További problémát jelentett a belügyminiszter, Robert Kaliňák személye, akit az ellenzék egy éven belüli háromszor is megpróbált visszahívni, va-

⁷ HALMAI Katalin: Bíróság előtt a kvótaper. https://nepszava.hu/1149481_birosag-elott-a-kvotaper (Letöltve: 2018.05.23.)

⁸ DUGOVIČ MATEJ: Slovensko je proeurópsky ostrov, hovorí Fico po voľbách v Česku a spojil sa s Kiskom a Dankom. <https://dennikn.sk/919225/slovensko-je-proeurópsky-ostrov-hovori-fico-po-voľbach-v-cesku-a-spojil-sa-s-kiskom-a-dankom/> (Letöltve: 2018.05.23.)

lamint a munka, szociális és családjogi miniszter kálváriája, aki a második bizalmatlanági indítvány után végül lemondott. Az említett belpolitikai folyamatok Ján Kuciak oknyomozó újságíró és barátnője meggyilkolásával csúcsozódtak ki.⁹

Az országos tüntetések hatására, a politikai realitások figyelembevételével lemondott Robert Fico. 2018. március 19-től Szlovákia élen Peter Pellegrini áll.¹⁰ Korábban úgy tűnt, hogy belpolitikájában a konfrontációmentes megoldások híve lesz, nem kíván konfliktusba bocsátkozni az állammal, a koalíciós partnerekkel, de kormányon belül sem.¹¹ 2018 végére láthatóvá vált, hogy a többek által elgondolt Fico-Pellegrini tandem nem igazán működik. Pellegrini határozott kormányzati stílust visz, amiben felvállalja a konfliktusokat is, melyek közül kiemelkedett Tomáš Drucker belügyminiszter lemondása, Tibora Gašpar¹² távozása a főkapitányi székből, egy vietnámi diplomata elrablásának ügye¹³, valamint az ENSZ globális migrációs csomagjának elutasítása, ami a nemzetközileg is elismert szlovák külügyminiszter Miroslav Lajčák lemondásával végződött.¹⁴

⁹ MKA: Kaliňák byl trikrát ministrom vnútra a Ficovým nástupcom. Ustál radu kauz, vraždu novinára už ne. <https://ct24.ceska televize.cz/svet/2417218-kalinak-byl-trikrat-ministrem-vnutra-a-ficovym-nastupcem-ustal-radu-kauz-vrazdu> (Letöltve: 2018.05.23.)

¹⁰ Szlovák kormány hivatalos oldala <https://www.vlada.gov.sk/clenovia-vlady/> (Letöltve: 2018. 06. 05.)

¹¹ STUPŇAN Igor, ČAPLOVIČ Miroslav: Pellegrini: Štýl vládnutia bude môj <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/465772-pellegrini-styl-vladnutia-bude-moj/> (Letöltve: 2018. 06. 05.)

¹² Gašpar 2012 és 2018 között állt a szlovák rendőrség élén. Ján Kuciak oknyomozó újságíró és barátnője meggyilkolása után került a bírálótest kerestettjébe. Az utcákon tízezrek követelték a lemondását. (TASR: Tibor Gašpar skončí vo funkcii policajného prezidenta koncom mája! <https://www.dnes24.sk/tibor-gaspar-skonci-vo-funkcii-policajneho-prezidenta-koncom-maja-296804> (Letöltve: 2018.10.06.)

¹³ 2017 júliusában szlovák segítséggel raboltak el Berlinből egy vietnámi expolitikust, aki menedéjogi kérelmének elbírálására várt Németországban. A szlovák kormány előbb tagadta, majd a polgári nemzetbiztonsági szolgálat, a SIS elismerte, hogy az eset megtörtént, ugyanakkor tagadta, hogy Szlovákiának köze lenne hozzá. (SITA: Grendel: SIS vedela, že sa únos vietnamského občana stal, ale nie, že je do toho zapojené aj Slovensko <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/483902-grendel-sis-vedela-ze-sa-unos-vietnamskeho-obcana-stal-ale-nie-ze-je-do-toho-zapojene-aj-slovensko/> (Letöltve: 2018.12.05.)

¹⁴ TASR: Pellegrini sa v stredu po rokovaní vlády stretne s Kiskom a Lajčákom. <https://www.aktuality.sk/clanok/647555/pellegrini-sa-v-stredu-po-rokovani-vlady-stretne-s-kiskom-a-lajcakom/> (Letöltve: 2018.12.05.)

Pellegrini mindenesetre külpolitikáját továbbra is konszenzus mentén kívánja megvalósítani. Véleménye szerint Szlovákiának a „négy égtáj felé” kell folytatnia a külpolitikáját, miközben hűnek kell maradnia azokhoz az értékekhez és elvekhez, amelyek európaivá teszik. Az ország európai és atlanti irányultságára, stratégiai érdekként tekint.¹⁵ A visegrádi csoportban legfőbb szövetségesét látja. Ez különösen abból a szempontból vált fontossá számunkra is, hogy 2018. július 1-én Magyarországától Pozsony vette át a V4 elnökséget. Szlovákia szerepét abban jelölte meg, hogy a V4-t visszavezesse az európai szintérre, és olyan partnerré tegye, melyet a nagy európai országok is tiszteletben tartanak.¹⁶ Pellegrini további kiemelkedő feladatnak tekinti a kohéziós alapokról való tárgyalást az EU országokkal és egyeztetést a V4 tagállamaival.

Csehország

2017 októberében Csehországban képviselőházi választásokra került sor, ami jól látható hangsúlyeltolódást eredményezett a cseh kül- és biztonságpolitikában. A korábbi, Bohuslav Sobotka vezette kormány ebben a szegmensben nem jeleskedett, amit a kormányon belüli, illetve a szociáldemokrata párton (Česká strana sociálně demokratická, ČSSD) belüli konfliktusok kivételének és az egységes álláspont hiányának tulajdoníthatunk. Ez érezhető volt az ukrán válság kapcsán, vagy az ország biztonsági helyzetének megítéléséhez köthetően, valamint az euróövezetbe való belépés vitájában. A cseh társadalomnak ezen túl azzal kellett szembeülnie, hogy külpolitika kapcsán nem csak a kormány és az őt képviselő miniszter szólalt meg, hanem az elnök, Miloš Zeman is erőszertettel fejtette ki véleményét. Következésképpen a cseh külpolitika nemhogy a proaktív oldalát megmutatni nem tudta, sokszor kiszámíthatatlanul reagált a nemzetközi folyamatokra és olyan, a cseh külpolitika számára is fontos kérdésekben, mint a keleti partnerség, az emberi jogok védelme csak későn, vagy egyáltalán nem hallatta hangját.¹⁷

¹⁵ Ez a kérdés 2018 decemberében kapott kiemelt jelentőségét, amikor Pellegrini tájékoztatást adott egy orosz diplomata kiutasításáról, akit a NATO és Szlovákia érdekei elleni kémkedéssel vádoltak. (TASR: Nežiaduca osoba: Slovensko vyhostilo ruského diplomata <https://www.cas.sk/clanok/775096/neziaduca-osoba-slovensko-vyhostilo-ruskeho-diplomata/> (Letöltve: 2018.12.05.)

¹⁶ TASR: V zahraničnej politike musíme byť jednotní, vyhlásil Pellegrini. <https://www.aktuality.sk/clanok/590014/v-zahranicnej-politike-musime-byt-jednotni-vyhlasil-pellegrini/> (Letöltve: 2018.05.18.)

¹⁷ FIALA Petr: Slabá zahraniční politika nás ohrožuje (<https://echo24.cz/a/izrdU/slaba-zahranicni-politika-nas-ohrozuje>) (Letöltve: 2018.05.18.)

A Sobotka-kormány legmegkérdőjelezhetőbb külpolitikai döntései az elemzők szerint a visegrádi együttműködés kapcsán születtek, hasonlóan a menekültügyi és migrációs politikához, valamint az Oroszországgal fenntartott viszonyhoz.¹⁸ A NATO-hoz való viszony sem mutatott egységes képet: míg a varsói NATO-csúcs előtt aktívan támogatta a közös védelmi képességek és a keleti szárny katonai megerősítését a kormány, később semmi jelét nem mutatta az aktív részvételnek, sőt a katonai kiadások emelése sem került napirendre.¹⁹

Andrej Babiš első²⁰ és második kormánya²¹ bár a korábbi külpolitikai irányvonal folytatását ígerte, kiemelte az ország pozícióinak erősítését az Unión belül, illetve a gazdaságdiplomácia megerősítésének szándékát. A két kormány programja sem egészében, sem a kül- és biztonságpolitikát érintő kérdésekben nem különbözik jelentősen,²² melynek alapelveit a „*Külpolitika és az Európai Unió*” című fejezet tartalmazza,²³ ami az ország EU és NATO tagságából indul ki, az alábbi sarokpontokat emeli ki:

¹⁸ DOSTAL Vít: Agenda pro českou zahraniční politiku 2016. Asociace Pro Mezinarodni Otazky (AMO). Prága, 2016. 10. oldal. <http://www.amo.cz/cs/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku-2017/> (Letöltve: 2018.05.18.)

¹⁹ DOSTAL Vít, JERMANOVÁ Tereza: Agenda pro českou zahraniční politiku 2018. Asociace Pro Mezinarodni Otazky (AMO). Prága, 2018.10-11. oldal

²⁰ Andrej Babiš első kormánya: 2017. december 13 – 2018. június 27. A bizalmi szavazáson csak a 78 ANO képviselői szavazott bizalmat a kisebbségi kormánynak, Babiš így lemondani kényszerült. 2017. január 17. és 2018. június 27. között ügyvezető kormányként működött. (První vláda Andreje Babiše) https://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_vl%C3%A1da_Andreje_Babi%C5%A1e (Letöltve: 2018.11.28.)

²¹ Andrej Babiš második, kormánya 2018. június 27-én alakult meg, a Cseh Szociáldemokrata Párttal (ČSSD) koalícióban. A kisebbségi kormányt kívülről támogatja a Cseh- és Morvaország Kommunista Pártja (KSČM) (Druhá vláda Andreje Babiše https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_vl%C3%A1da_Andreje_Babi%C5%A1e (Letöltve: 2018.11.28.))

²² Andrej Babiš első kormányának programja (Programové prohlášení vlády České republiky) <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-CR.pdf> (2018.01.28.), Andrej Babiš koalíciós kormányának programja (Programové prohlášení vlády) https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Zahranicni_politika (Letöltve: 2018.12.06)

²³ Andrej Babiš koalíciós kormányának programja (Programové prohlášení vlády) https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Zahranicni_politika (Letöltve: 2018.12.06)

a) Európai Unió

Az ország számára földrajzi, történelmi, gazdasági és értékrendi okokból kifolyólag az EU-n belüli aktív tagság élvez prioritást. Az EU-nak, intézményeinek és tagállamainak ugyanakkor biztosítaniuk kell a külső határok védelmét, harcolniuk kell a terrorizmus és a radikális iszlám ellen, valamint hatékonyan fel kell tudniuk lépni a kibertérből érkező támadásokkal szemben.

Az Unió átfogó reformokra szorul, melynek vitájában aktívan részt kíván vállalni Prága is. Az EU-nak, összhangban a szubszidiaritás, valamint az arányosság elvével a jövőben az aktualitásokra kell koncentrálnia. Ez – a cseh vélemény szerint – az EU-finanszírozás területe, a menekültek befogadása/áttelepítése, melyet meg kell hagyni tagállami hatáskörben. Arról, hogy egy migráns melyik országba kerüljön ne a csempész dönthesse – fogalmazza meg Prága – hanem az egyes országoknak legyen joguk ezt meghatározni, mégpedig közös, konszenzusos döntés alapján, a többi EU-taggal megállapodva. Csehország ezt a nézőpontot támogatja majd a közös európai menekültügyi rendszer reformja kapcsán, ami véleménye szerint képes megakadályozni a menekültügyi szabályokkal való visszaélést az Európában történő illegális belépéskor, ugyanakkor lehetővé teszi azok számára a tartózkodást, akiknek tényleg szükségük van a védelemre. Következésképpen a schengeni határok nem lennének átjárhatók az illegális migránsok számára. Ajánlást tesz továbbá egy védelmi mechanizmus kidolgozására, arra az esetre, ha a helyzet tovább romlana, mert nézete szerint csak így biztosítható az EU négy szabadságjogának érvényesülése. Összhangban a humanitárius hagyományokkal, Prága a menekültek segítségét származási országukban vagy az első tranzitorszámban kívánja megvalósítani, melyben aktív szerepet szán nemcsak az EU-nak, hanem a NATO-nak is. Támogatja továbbá a fejlesztési programok átalakítását úgy, hogy a valóban rászoruló országok kapják azokat.

A program pont további eleme a cseh vezetők számának növelése és az állampolgárok képviselőitének megerősítése az Unió szervezeteiben és intézményeiben. Ezen túl aktívabban kívánja tájékoztatni a nyilvánosságot ezen munkavállalók tevékenységéről, és azon kulcsfontosságú témákról, melyet Csehország a szervezetben képvisel.

A második kormányprogram újdonsága az uniós összefogást és az EU jövőjét érinti. A Babiš-kormány szerint az EU-nak a továbbiakban is az együttműködésről kell szólnia. A szervezet nem tehet különbséget az eurózónához tartozó és nem tartozó országok között, ahogy nem használhatja zsarolásra az európai uniós alapokat sem azokkal az országokkal szemben, akik eltérő véleményüknek adnak hangot.

b) Kétoldalú kapcsolatok

A cseh külpolitika továbbra is kiemelt területnek tekinti a szomszédos országokhoz való viszonyát, melyben hangsúlyos szerepe van Szlovákiának. Magas színvonalú együttműködés folytatásában bízik a V4 kapcsán, kiemeli ugyanakkor a Slavkovi Háromszög továbbfejlesztésének fontosságát. Eredményes együttműködésre törekszik a kulcsfontosságú európai szereplőkkel, Németországgal és Franciaországgal. Az Egyesült Királyság, a Brexittől függetlenül továbbra is fontos partnere marad Prágának, különösen gazdasági és biztonsági szempontból.

A cseh kormány támogatni fogja a transzatlanti kapcsolatok erősítését és az USA-val való együttműködés előmozdítását, kiemelten a védelem, a biztonság, valamint a kereskedelem területén. Az országot hagyományos jó barátság és stratégiai partnerség fűzi Izraelhez, mindemellett továbbra is kiáll a palesztin ügy mellett a Biztonsági Tanács határozataival, valamint a nemzetközi joggal összhangban. Támogatni kívánja a Nyugat-Balkáni országok fokozatos integrációját, ami elősegítheti ezen érzékeny régió stabilitását a jövőben. Kiemelt szerepet szán a keleti partnerség országainak, különösen Ukrajnának.

Legmagasabb prioritásként az új cseh kormány a béke megőrzését és a nemzetközi jog betartását kezeli. Ezért az EU kereteiben aktívan részt kíván venni az Oroszországgal való jövőbeli kapcsolatok megbeszélésein. Kínával elsősorban kiegyensúlyozott és kölcsönösen előnyös kapcsolatok elérésére törekszik, a nemzetközi kereskedelmi szabályok elfogadása alapján. Támogatni fogja a kapcsolatok fejlesztését Japánnal és Dél-Koreával is.

c) Gazdaságdiplomácia

A gazdaságdiplomácia a külpolitika új kulcsszavává vált a Babiš-kormány programjában. A proaktív gazdasági diplomácia célját abban fogalmazták meg, hogy járuljon hozzá a cseh gazdasági érdekek effektívebbé tételéhez. Ezért a kormány támogatni kívánja az exportörök új üzleti lehetőségek kialakításában, a meglévő piacok megtartásában, valamint a külföldi beruházási projektek megvédésében. Ennek érdekében az összes külföldi képviselő reformjára készül, azzal a céllal, hogy növeljék hatékonyságukat.

d) Biztonság- és védelempolitika és a cseh haderő²⁴

Az ország a cseh nemzeti érdekekkel összhangban aktív szerepet kíván az betölteni a NATO, az EU, az ENSZ, illetve egyéb nemzetközi szervezetekben, elősegítendő az államok közötti együttműködést a nemzetközi terrorizmus és a kiberterrorizmus elleni küzdelemben. Az aktív hozzájárulás a dokumentum szerint az említett szervezetek külföldi műveleteire értendő a nemzetközi joggal, valamint a Cseh Köztársaság által meghatározott biztonsági és védelmi érdekekkel összhangban.

NATO-tagság és EU együttműködés

A Szövetséghez való tartozás az ország biztonsága kapcsán kulcstényező, melynek nincs alternatívája. A kollektív védelem biztonsági garanciája nem magától értetődő, ezért a szövetségesek megbízható partnere akar lenni a cseh kormány. Saját védelmi képességek fejlesztésébe kezd, és aktív szerepet kíván játszani a szervezetben, így erősíti képességeit Afganisztánban, Irakban, a Balti államokban, valamint a NATO Reagáló Erejében (NRF), a rendkívül gyors reagálású összhaderőnemi kötelékben (VJTF), valamint egy jelentős utánpótlás kiépítésében (Follow-On Forces). Babiš ígéretet tett továbbá a védelmi kiadások folyamatos növelésére, így 2024-re tűzte ki célul a szövetség által a hazai össztermék (GDP) 2 százalékában meghatározott védelmi költségvetési minimum elérését.

A cseh kormány kiáll az EU-országok védelmi együttműködésének megerősítése mellett, illetve csatlakozik az állandó strukturált együttműködéshez (PESCO: Permanent Structured Cooperation). Kiemelten kezeli a határvédelem kérdését, különös tekintettel a schengeni határokra, illetve az EU harci alakulatainak (EU Battlegroups) megújítására való törekvést. Az EU-ban és a NATO-ban is arra törekszik, hogy nagyobb mértékben kapcsolódjon be a migráció elleni küzdelemben és a válság megoldásába.

Haderőfejlesztés

A kormányprogramban jelentős teret kap a haderőfejlesztés, melyet a kabinet új alapokra kíván helyezni. Ennek legfontosabb eleme a haditechnikai eszközök és felszerelések hazai forrásból történő beszerzése, amivel a cseh hadipart kívánja

²⁴ Obranná politika a Armáda České republiky. Andrej Babiš koalíciós kormányának programja (Programové prohlášení vlády) <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Zahranicni-politika> (Letöltve: 2018.12.06)

mege erősíteni. Fejleszti a légi erőt és a szárazföldi erőket, beleértve a tüzérséget. Kiemelt területként kezeli a hibrid veszélyek elleni védelmet és a kibertámadások kivédésére való felkészülést, a szövetségesekkel együttműködésben. Ebből a célból a katonai hírszerzésről szóló törvény módosításra kerül. További célként a hivatásos állomány létszámának növelését, 2025-ig minimum 30 ezer főre, valamint az aktív önkéntes tartalékos katonai szolgálatteljesítés népszerűsítését tűzte ki. 2018-ban megkezdte a kormány a vezetés-irányítási rendszer és a vezérkar szerkezeti átalakítását. Új elemként az általános- és középiskolákba bevezetésre kerül a honvédelmi ismeretek tantárgy.

A kormányprogram külön kitér külföldi partner hírszerző szolgálatokkal való hatékonyabb együttműködésre és kölcsönös információcsere, melynek célja a terrorista támadások elleni hathatós fellépés és a polgárok hatékony védelme.

A kormány külpolitikájának értékelése a belpolitikai események tükrében

A cseh belpolitikai viszonyok a miniszterelnök botrányai miatt folyamatos változásban vannak. A kormányt alkotó két párt – az ANO és a cseh szociáldemokraták – között folyamatosak az ellentétek, melyek a közvélemény számára a külügyminiszter kinevezése körüli vitákban mutatkoztak meg leginkább. A ČSSD mindamellett úgy véli, hogy Babiš személyes problémái megterhelik a kormányt, azért szerencsésebb volna új kormányfőt jelölnie az ANO-nak. Kiszivárgott hírek szerint jó példának tekintik a szlovák eljárást, vagyis azt a módot, ahogy Fico és Pellegrini között zajlott a kormányfőcsere, ami nem járt a kormány lemondásával. Babiš első házasságából született fia nyilatkozata, melyet 2018. november 11-én tett, belpolitikai válsággal fenyegetett. Az ellenzék bizalmatlansági indítványt nyújtott be, ami végül sikertelenséggel végződött. Ráadásul 2018 december elején az Európai Bizottság összeférhetetlenséget állapított meg az Agrofert Holding²⁵ kapcsán, ami miatt Csehországtól 80 millió euró fejlesztési pénzt vehetnek vissza.²⁶

Babiš miniszterelnöki pozíciója érzékelhetően ingatag. Ennek közvetlen hatása a külpolitikára is kihathat, ugyanis a Prága jelenlegi diplomáciai kapcsolatainak és irányvonalának irányítója Babiš, akinek sikerült elérnie, hogy a ČSSD a súlytalan

²⁵ Az Agrofert csoportot 1993-ban alapította Andrej Babiš. Napjainkban 4 kontinens 18 országban tevékenykedik és 34 ezer főt alkalmaz. 2017-ig Babiš egyedüli tulajdonában volt, majd formálisan két alaphoz került (<https://www.agrofert.cz/o-agrofertu> (Letöltve: 2018.12.06))

²⁶ KRČMÁRIK Matúš: Vláda bez trestne stíhaného Babiša? Nepredstaviteľné <https://komentare.sme.sk/c/20975347/vlada-bez-trestne-stihaneho-babisa-nepredstavitelne.html> (Letöltve: 2018.12.06)

Tomáš Petříčeket jelölje erre a pozícióra. Sikeres volt továbbá Zeman külpolitikai indíttatású törekvéseinek visszaszorításában is.²⁷

A cseh érdekek érvényre juttatását Babiš az Európai Unióban, különösen a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a migrációs kérdések kapcsán sikeresen képviselte. Prága aktivitása az Unióban jól láthatóan megélné, nem tudni azonban milyen a diplomácia hozzáállása Oroszországhoz, Kínához, vagy Donald Trumphoz. Babiš kormányzásának egy éve alatt ugyanis még mindig nem derült ki. Bár nyilatkozik ezekben a témákban, azonban ezek csak felszínesek, nem mélyed el bennük.²⁸

Összegzés

Az elemzett külpolitikai prioritások kapcsán elmondható, hogy mindkét országban kiemelendő helyen szerepel a regionális rendszer. A korábban jelentős publicitást kapott Slavkovi Háromszög a kormányprogramokban háttérbe szorult, a V4-ek viszont kiemelkedő szerepet kaptak, ahogy a két ország Ausztriához való viszonya is.

A menekültkérdésben lévő érdekazonosság politikai és gazdasági érdekekre való kiterjesztése jelentős haszonnal járna a régió számára. Ez utóbbi annak ismeretében is elmondható, hogy kifejezetten pozitívak a gazdasági kilátások a kelet-közép-európai régióban: lendületes a gazdasági növekedés, alacsony a munkanélküliség, kordában tartott a költségvetés, stabilabb a tőkeemegfelelés, illetve olyan a bérnövekedés, amely eddig még nem csapott át inflációba.²⁹ A korábban, főleg Szlovákia irányából kommunikált „magországokhoz” való tartozás elsőbbsége halványulni látszik. Csehországban egy a korábbinál jóval következetesebb Európa-politika van kialakulóban, melynek még csak főbb elemei látszanak. E szerint Prága

²⁷ BUCHERT Viliam: Česko už v zahraniční politice nepotřebuje ani Zemana, ani šéfa diplomacie, vše obskočí Babiš. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/89715/cesko-uz-v-zahranicni-politice-nepotrebuje-ani-zemana-ani-sefa-diplomacie-vse-obskoci-babis.html> (Letöltve: 2018.12.06)

²⁸ BUCHERT Viliam: Česko už v zahraniční politice nepotřebuje ani Zemana, ani šéfa diplomacie, vše obskočí Babiš. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/89715/cesko-uz-v-zahranicni-politice-nepotrebuje-ani-zemana-ani-sefa-diplomacie-vse-obskoci-babis.html> (Letöltve: 2018.12.06)

²⁹ BRÜCKNER Gergő: Nagyon jó bőrben van a régió, csak a politika el ne rontsa. https://index.hu/gazdasag/2017/10/30/http_index.hu_gazdasag_2017_10_27_raiffeisen_novekedes_inflacio/ (Letöltve: 2018.05.10.)

nagyobb hangsúlyt kíván fektetni az Unió megújítására és a korábbinál erőteljesebb és aktívabb szerepre készül. Ezt azonban Babiš nem a visegrádi együttműködéssel szemben kívánja megvalósítani, hanem azon belül.³⁰

Várhatóan azonban konfliktushelyzetet teremt majd a jogállamiság körüli vita, így nyitott kérdés, hogyan alakul a viszony az egyre erősödő magyar-lengyel tengely kapcsán Pozsonnyal és Prágával. Vélhetően további dilemmaként jelentkezik majd a francia-német elképzelés az EU megújításáról, amiről majd a konkrétumok ismeretében lehet továbbgondolkodni. Úgy véljük azonban, hogy ez nem jelenti majd az együttműködés megtörését, hanem új megvilágításba helyezi azt.

A régióban régi-új szereplőként egyre inkább teret kér magának Ausztria is, amire a tanulmány első részében is utalás történt. Jól látható, hogy a migráció kérdésben tartalmilag azonosul a visegrádi országok álláspontjával és a külpolitikai együttműködés egészét tekintve is várhatóan lényeges közeledés kezdődik, amelynek megvalósítása felértékelheti a regionális együttműködést. A régiónak érekeinek képviselőre ez új lehetőséget nyithat, mivel Ausztria vette át 2018. július 1-jével az EU soros elnöki tisztét. Ehhez azonban pragmatikus és eredményorientált megvalósítás szükségeltetik, ahol a belpolitikában remélt előnyök helyett, melyek tovább mélyítik a szakadékokat, az együttműködés politikai, gazdasági és strukturális előnyeinek hangsúlyozása válik céllá.

³⁰ KOREŇ Marián: Orbán či Merkelová? To je ťažká otázka, hovorí Andrej Babiš <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/orban-ci-merkelova-to-je-tazka-otazka-hovori-andrej-babis/> (Letöltve: 2018.05.15.)

Felhasznált irodalom

- Szlovák kormányprogram: Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. <http://www.vlada.gov.sk/data/files/7179.pdf>
- Andrej Babiš első kormányának programja: Programové prohlášení vlády České republiky. <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-CR.pdf>
- Andrej Babiš koalíciós kormányának programja. Programové prohlášení vlády. https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Zahranicni_politika (2018.12.06)
- Beszámoló a Szlovák Köztársaság kül- és Európa politikájának teljesítéséről 2017-ben, különös tekintettel 2018-re. Správa o plnení úloh zahraničnej a európskej politiky SR v roku 2017 a jej zameranie na rok 2018. <https://www.mzv.sk/documents/10182/2686701/2017+Spr%C3%A1va+o+plnen%C3%AD+%C3%BAloh+zahranic%C4%8Dnej+a+eur%C3%B3pskej+politiky+SR+v+roku+2017+a+jej+zameranie+na+rok+2018>
- Buchert Viliam: Česko už v zahraniční politice nepotřebuje ani Zemana, ani šéfa diplomacie, vše obskočí Babiš. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/89715/cesko-uz-v-zahranicni-politice-nepotrebuje-ani-zemana-ani-sefa-diplomacie-vse-obskoci-babis.html>
- Brückner Gergő: Nagyon jó bőrben van a régió, csak a politika el ne rontsa. https://index.hu/gazdasag/2017/10/30/http_index.hu_gazdasag_2017_10_27_raiffeisen_novekedes_inflacio/
- Dostal Vit, Terež Jermanová: Agenda pro českou zahraniční politiku 2017. Asociace Pro Mezinarodni Otazky (AMO). Prága, 2017.
- Dostal Vit: Agenda pro českou zahraniční politiku 2016. Asociace Pro Mezinarodni Otazky (AMO). Prága, 2016. 10. oldal. <http://www.amo.cz/cs/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku-2017/>
- Dugovič Matej: Slovensko je proeurópsky ostrov, hovorí Fico po voľbách v Česku a spojil sa s Kiskom a Dankom. <https://denikn.sk/919225/slovensko-je-proeurópsky-ostrov-hovori-fico-po-volbach-v-cesku-a-spojil-sa-s-kiskom-a-dankom/>
- Fiala Petr: Slabá zahraniční politika nás ohrožuje (https://echo24.cz/a/izrdU/slaba-zahranicni-politika-nas-ohrozuje (2018.05.18.)

- Halmai Katalin: Bíróság előtt a kvótaper https://nepszava.hu/1149481_birosag-elott-a-kvotaper (Letöltve: 2018.05.23.)
- Koreň Marián: Orbán či Merkelová? To je ťažká otázka, hovorí Andrej Babiš <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/orban-ci-merkelova-to-je-tazka-otazka-hovori-andrej-babis/>
- Krčmárik Matúš: Vláda bez trestne stíhaného Babiša? Nepredstaviteľné <https://komentare.sme.sk/c/20975347/vlada-bez-trestne-stihaneho-babisa-nepredstavitelne.html>
- Stupňan Igor, Čaplovič Miroslav: Pellegrini: Štýl vládnutia bude môj <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/465772-pellegrini-styl-vladnutia-bude-moj/>
- <https://www.agrofert.cz/o-agrofertu>
- <https://www.aktuality.sk>
- <https://www.lidovky.cz>
- <https://ekonomika.sme.sk>
- <https://spravy.pravda.sk>
- <https://www.vlada.cz/>
- <https://cs.wikipedia.org>